

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ПАЛЮХ ЛІДІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 343.36:343.222](477+4)

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України,
заслужений юрист України
Грищук Віктор Климович, член Вищої
ради правосуддя.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Харченко Вадим Борисович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
факультету № 6;

доктор юридичних наук, доцент
Мірошніченко Сергій Сергійович,
Університет державної фіскальної
служби України, професор кафедри
кримінального права та кримінології;

доктор юридичних наук, старший
науковий співробітник **Шепітько
Михайло Валерійович**, Національний
юридичний університет імені Ярослава
Мудрого, професор кафедри
кримінального права № 1.

Захист відбудеться 13 травня 2021 року о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27).

Автореферат розісланий 10 квітня 2021 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д. Ю. Кондратов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. В Україні багато років поспіль до найнагальніших проблем, які потребують вирішення, належать проблеми забезпечення верховенства права, законності у процесуальній діяльності судів, правоохоронних органів, а також у діяльності органів та установ, на які покладено виконання судових рішень. Важливу роль у вирішенні цього комплексу проблем має науково обґрунтоване забезпечення кримінально-правової охорони зазначеної діяльності.

У низці міжнародно-правових актів, які ратифікувала Україна, наголошується на необхідності забезпечення у національному законодавстві та практиці гарантій незалежності суду, органів, на які покладено здійснення функції досудового розслідування. У цьому контексті слід також згадати про ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, у якій закріплено право на справедливий суд. Водночас потрібно звернути увагу і на те, що за статистичними даними Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) Україна перебуває на третьому місці за кількістю рішень цього органу, в яких встановлено порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (право на справедливий суд).

Внесені протягом останніх років зміни і доповнення до Розділу XVIII Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» нерідко викликають критику науковців, зокрема їх називають ситуативними, інколи вони спричиняють необґрунтовану конкуренцію з іншими чинними кримінально-правовими нормами. Внесення окремих із зазначених змін і доповнень супроводжується розширенням кола суспільних відносин, що охороняються нормами цього розділу, зокрема включенням до них відносин, що за своєю природою є адміністративно-правовими.

Також потрібно звернути увагу на те, що статистичні дані Офісу Генерального прокурора вказують на значну різницю у кількості кримінальних проваджень, розпочатих за окремими видами кримінальних правопорушень проти правосуддя, з кількістю проваджень за відповідними видами кримінальних правопорушень, які направлені до суду з обвинувальним актом, що може свідчити про недосконалість кримінально-правового регулювання зазначених суспільних відносин та (або) про неефективність досудового розслідування у цій категорії кримінальних правопорушень.

Зазначене засвідчує доцільність комплексного дослідження питань кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя з метою вироблення системного підходу до теорії та практики застосування зазначених норм.

Кримінальна відповідальність за правопорушення проти правосуддя була предметом дослідження багатьох українських науковців, здебільшого в контексті розгляду питань кримінально-правової характеристики окремих видів чи груп кримінальних правопорушень проти правосуддя.

Окремі концептуальні проблеми кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя досліджували С. С. Мірошніченко,

М. В. Шепітько. Комплексному розгляду проблем кваліфікації кримінальних правопорушень проти правосуддя присвячені праці В. І. Борисова, Н. Ю. Карпової, В. І. Тютюгіна.

Крім того, серед українських науковців в галузі кримінального права кримінальну відповідальність за окремі кримінальні правопорушення (групи кримінальних правопорушень) проти правосуддя досліджували Н. Ю. Алексеева, П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, О. М. Бандурка, Г. Є. Бершов, Г. І. Богонюк, А. А. Бражник, М. О. Букач, Є. О. Бунін, В. М. Бурдін, А. В. Воронцов, О. І. Габро, Є. О. Гладкова, В. К. Грищук, С. Є. Дідик, О. О. Дудоров, Є. М. Єднак, Ю. В. Калініченко, Р. В. Кархут, Н. Д. Квасневська, О. О. Кваша, О. О. Книженко, В. О. Копанчук, О. М. Литвинов, О. В. Мандро, Р. І. Мельник, М. І. Мельніченко, І. П. Міщук, В. В. Мульченко, В. В. Налуцишин, О. М. Овчаренко, О. І. Ольховенко, М. І. Омеляненко, Ю. В. Орел, Ю. В. Орлов, О. І. Плужнік, В. П. Сабадаш, М. В. Сийплокі, В. В. Сміх, О. О. Соболева, Л. В. Трушківська, М. І. Хавронюк, В. Б. Харченко, Л. В. Чорнозуб, В. В. Шаблистий, О. С. Шнипко, Ю. В. Юшина, І. С. Яковець, А. М. Ященко, С. О. Ященко та інші. Напрацьовані з цієї тематики наукові результати є базою для наступного дослідження теоретичних і прикладних проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя. Водночас на сьогодні відсутні комплексні монографічні дослідження соціальної зумовленості кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя, вироблення певних спільних підходів щодо регламентації матеріальної підстави кримінальної відповідальності, диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти правосуддя. Зазначене вище обумовлює вагоме наукове і прикладне значення обраної теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація підготовлена на кафедрі кримінального права і кримінології юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка в межах науково-дослідної тематики кафедри «Теоретико-прикладні проблеми кримінально-правової політики в Україні» (державна реєстрація № 0110U004074), «Теоретико-прикладні проблеми удосконалення кримінального законодавства України» (державна реєстрація № 0113U004175), «Проблеми кримінально-правової охорони особи, суспільства та держави» (державна реєстрація № 0116U001650), «Теоретико-прикладні проблеми ефективності кримінального законодавства України» (державна реєстрація № 0119U002406).

Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка 26 квітня 2013 р. (протокол № 11/4), уточнена 26 листопада 2020 р. (протокол № 90/11).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розв'язання теоретико-прикладних проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

– з'ясувати методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя;

- визначити актуальний стан дослідження проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя, виокремити питання, які потребують дослідження;

- проаналізувати історико-правовий розвиток законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя, виявити тенденції його розвитку;

- узагальнити практику законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя за законодавством зарубіжних держав;

- встановити соціальну зумовленість норм про кримінальну відповідальність за правопорушення проти правосуддя;

- з'ясувати родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя;

- провести класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя, запропонувати шляхи систематизації норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя в Особливій частині КК України;

- розглянути питання регламентації ознак складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, запропонувати шляхи їх вирішення з урахуванням певного системного підходу;

- сформулювати пропозиції щодо тлумачення, застосування кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя;

- запропонувати способи регламентації кваліфікуючих ознак складів кримінальних правопорушень проти правосуддя;

- сформулювати основні напрями вирішення проблем установлення і призначення покарання за кримінальні правопорушення проти правосуддя.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що складаються в процесі забезпечення кримінально-правовими засобами встановленого законом порядку здійснення судочинства і виконання судових рішень.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за правопорушення проти правосуддя.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять концептуальні підходи (системний та функціональний), методи (загальнонаукові та спеціально наукові) та прийоми дослідження, які були обрані з урахуванням поставленої мети, визначених завдань, об'єкта та предмета дослідження. Зокрема, діалектичний метод слугував підґрунтям для застосування інших методів дослідження у роботі; методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції застосовувалися для дослідження родового об'єкта кримінальних правопорушень проти правосуддя (підрозділ 3.1), соціальної зумовленості кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя (підрозділ 2.1), кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя за законодавством зарубіжних держав (підрозділ 2.2), ознак складів кримінальних правопорушень проти правосуддя (розділи 4, 5, 6), аналізу кваліфікуючих ознак складів кримінальних правопорушень проти правосуддя (підрозділ 7.1), встановлення і призначення покарання за кримінальні правопорушення проти правосуддя (підрозділ 7.2). Застосування методу моделювання дало змогу

побудувати класифікацію, сформулювати пропозиції щодо систематизації норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя (підрозділ 3.2), побудувати проекти (моделі) кримінально-правових норм (підрозділи 2.1, 3.2.1, розділи 4, 5, 6, 7). Метод системного аналізу дав змогу провести класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя та дослідити проблеми систематизації норм про кримінальну відповідальність за цей вид правопорушень (підрозділ 3.2), соціальної зумовленості кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя (підрозділ 2.1). Такі методи як догматичний, техніко-юридичного аналізу застосовувалися для дослідження ознак складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, зокрема їх тлумачення (підрозділ 2.2, розділи 4, 5, 6). Порівняльно-правовий метод застосовувався для дослідження законодавства зарубіжних держав про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя. Історико-правовий метод дав змогу дослідити законодавчий досвід кримінально-правової охорони суспільних відносин щодо здійснення судочинства, виконання судових рішень у історичному аспекті.

Емпіричну базу роботи становлять: рішення Конституційного Суду України, практика ЄСПЛ, постанови, ухвали Верховного Суду, постанови Верховного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, результати узагальнення судових рішень у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення проти правосуддя, результати анкетування прокурорів, слідчих, державних виконавців, адвокатів, судових експертів, проведеного у Львівській області у березні – квітні 2020 року, результати узагальнення статистичних даних Генеральної прокуратури України (Офісу Генерального прокурора) за період з 2013 по 2020 роки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є однією з перших спроб комплексно дослідити і переосмислити теоретико-прикладні проблеми кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя, розробити концептуальні шляхи їх вирішення, зважаючи на тенденції розвитку національного кримінального права. У процесі роботи сформульовано теоретичні висновки та пропозиції, що є концептуально новими і стосуються системного підходу до регламентації матеріальної підстави кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя, соціальної зумовленості кримінально-правових норм про відповідальність за правопорушення проти правосуддя, диференціації кримінальної відповідальності, встановлення і призначення покарання за правопорушення проти правосуддя. Наукову новизну дисертаційного дослідження розкривають, зокрема, такі основні положення:

вперше:

– дослідження правової природи суспільних відносин, що становлять родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя, дозволило зробити висновок, що об'єктом кримінальних правопорушень цього виду не охоплюються організаційно-управлінські відносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням судової влади, у тому числі щодо юрисдикційної діяльності Вищої ради правосуддя, у зв'язку з чим запропоновано внести відповідні зміни до КК України (передбачити відповідальність за посягання на діяльність Вищої ради правосуддя, передбачені у

ст. ст. 384, 385 КК України, слід передбачити у розділі XV Особливої частини КК України – у ст. 351-2, відповідно, виключивши вказівку на Вищу раду правосуддя зі ст. ст. 384, 385 КК України);

– з огляду на родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя обґрунтована пропозиція передбачити у нормах про кримінальну відповідальність за протиправний вплив на учасників судочинства (ст. ст. 386, 397–400 КК України) вказівку на вчинення цих кримінальних правопорушень у зв'язку з участю цих спеціальних потерпілих у судочинстві, у тому числі у конституційному провадженні, під час виконання судових рішень;

– зважаючи на наявність прогалин у правовій охороні професійної діяльності такої категорії осіб, як адвокати, щодо їхньої діяльності, не пов'язаної з перебуванням ними у статусі захисника, представника особи, запропоновано передбачити у розділі V Особливої частини КК України самостійну норму про відповідальність за умисне перешкоджання здійсненню адвокатом законної професійної діяльності, порушення встановлених законом гарантій їхньої діяльності та професійної таємниці за відсутності ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 397–400 КК України;

– висунуто і обґрунтовано положення про доцільність забезпечення однакового законодавчого підходу при визначенні форм психічного, фізичного насильства до учасників суспільних відносин щодо здійснення судочинства, виконання судових рішень, за застосування якого до відповідних спеціальних потерпілих повинна наставати кримінальна відповідальність (у ст. ст. 377, 386, 398 КК України), враховуючи принципи рівності громадян перед законом (зокрема щодо рівної кримінально-правової охорони усіх учасників провадження), диференціації кримінальної відповідальності, а також на підставі узагальнення даних судової практики;

– запропоновано у кримінально-правових нормах, що встановлюють відповідальність за протиправний вплив на учасників відносин щодо здійснення судочинства, виконання судових рішень (зокрема у ст. ст. 377, 386, 398 КК України) критерієм диференціації форм (проявів) фізичного насильства визначити небезпеку такого насильства для життя і здоров'я потерпілого і передбачити у диспозиціях відповідних норм конкретні форми (прояви) фізичного насильства, уникаючи використання для їх позначення оціночних понять (наприклад, таких як «насильство», «інші насильницькі дії»);

– з метою забезпечення такого аспекту принципу верховенства права, як правова визначеність, запропоновано у межах розділу XVIII Особливої частини КК України конкретніше визначити окремі кваліфікуючі ознаки, за якими диференціюється кримінальна відповідальність за правопорушення проти правосуддя, уніфікувавши їх зміст в межах окремих груп кримінальних правопорушень цього розділу, зокрема такі суспільно небезпечні наслідки, як «шкода у великих розмірах», «істотна шкода», «тяжкі наслідки»;

– доведено, що втрата чинності статтею про відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України) має наслідком декриміналізацію значної частини об'єктивно суспільно небезпечних діянь, що вчиняються суддями під час виконання ними

повноважень у судочинстві, а отже, створює прогалину у кримінально-правовій охороні суспільних відносин щодо здійснення судочинства, що не відповідає сформульованим в теорії кримінального права принципам криміналізації;

– сформульовано вихідні позиції щодо змісту кримінально-правових норм, покликаних охороняти суспільні відносини щодо забезпечення отримання достовірної доказової та іншої інформації, що має правове значення у судочинстві та під час виконання судових рішень (у виконавчому провадженні) з огляду на родовий, видовий об'єкти цієї групи кримінальних правопорушень, а також з урахуванням положень регулюючого кримінального процесуального законодавства, до якого відсилають відповідні бланкетні норми; зокрема, обґрунтовано положення про те, що нормами розділу XVIII Особливої частини КК України має охоронятися процесуальний порядок отримання доказів у всіх процесуальних джерелах;

удосконалено:

– наукові позиції щодо визначення родового об'єкта кримінальних правопорушень проти правосуддя; обґрунтовано положення про те, що родовий об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVIII Особливої частини КК України, становлять суспільні відносини, що забезпечують встановлений законом порядок судочинства та виконання судових рішень; відповідно;

– наукові позиції щодо класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя за об'єктом та за механізмом заподіяння шкоди об'єкту кримінального правопорушення, зокрема запропоновано застосувати такий додатковий критерій класифікації, як суб'єкт кримінального правопорушення;

– наукові підходи щодо систематизації кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя; з урахуванням цього сформульовано авторський проєкт розділу Особливої частини КК України про кримінальні правопорушення проти правосуддя;

– сформульовані в теорії кримінального права положення щодо головних напрямів розвитку кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя у контексті напрямів кримінально-правової політики України, зокрема серед таких напрямів визначено: забезпечення відповідності цих норм принципу верховенства права (у тому числі такому його аспекту, як правова визначеність), забезпечення відповідності міжнародно-правовим актам, до яких приєдналася Україна, практиці ЄСПЛ;

– наукові позиції щодо формулювання у диспозиціях кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за посягання на особисті блага спеціальних потерпілих – учасників відносин щодо здійснення судочинства (ст. ст. 377–379, 398–400 КК України) – ознак об'єкта (запропоновано розширити перелік спеціальних потерпілих), а також ознак суб'єктивної сторони (запропоновано визначити у диспозиціях зазначених норм одночасно вказівку на мету кримінального правопорушення (перешкодити відповідній правомірній діяльності спеціального потерпілого (ст.ст. 377–378, 398–399 КК України), припинити або не допустити таку діяльність (ст. ст. 379, 400 КК України)) і мотив кримінального правопорушення (обумовлений правомірною діяльністю відповідного спеціального потерпілого, безпосередньо пов'язаною зі здійсненням судочинства (ст. ст. 377–400 КК України)

чи, відповідно, з наданням правничої допомоги у судочинстві, у тому числі в конституційному провадженні чи під час виконання судових рішень (ст. ст. 398–400 КК України));

дістало подальший розвиток:

– наукове обґрунтування доцільності кримінально-правової охорони нормами одного розділу Особливої частини КК України суспільних відносин щодо здійснення судочинства та виконання судових рішень, виходячи із єдиної правової природи суспільних відносин щодо здійснення судочинства на всіх стадіях цієї діяльності (досудових, судових); тісним взаємозв'язком суспільних відносин щодо здійснення судочинства та виконання судових рішень;

– наукові позиції про соціальну зумовленість низки кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя. На основі цього сформульовано відповідні пропозиції до КК України: а) про виключення з КК України статті, що передбачає відповідальність за злісне ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт (ст. 389-2 КК України); б) про зміну редакції низки кримінально-правових норм з метою забезпечити їх відповідність критеріям соціальної зумовленості кримінально-правових норм (у тому числі ст. ст. 375, 376, 389-1, 390-1, 400-1 КК України);

– наукові підходи до того, що суспільні відносини щодо здійснення юрисдикційної діяльності Конституційного Суду України є складовими родового об'єкта кримінальних правопорушень проти правосуддя, зважаючи на правову природу такої діяльності, а також, виходячи з такої визначальної характеристики цього органу, як те, що він є специфічним судовим органом, не включеним до системи судів загальної юрисдикції, який поєднує у собі функції правосуддя, конституційного контролю, офіційного тлумачення Конституції України, захисту конституційних прав і свобод особи;

– наукові позиції стосовно того, що юрисдикційна діяльність третейського суду не охороняється нормами розділу XVIII Особливої частини КК України; зважаючи на наявну прогалину у правовій охороні суспільних відносин щодо здійснення юрисдикційної діяльності третейських судів, запропоновано передбачити у розділі XVII Особливої частини КК України норму про відповідальність третейського судді (суддів) за постановлення ним завідомо незаконного рішення, якщо такі діяння спричинили істотну шкоду, тяжкі наслідки;

– наукові підходи про доцільність кримінально-правової охорони нормами розділу XVIII Особливої частини КК України юрисдикційної діяльності Міжнародного кримінального суду (у разі ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду), зважаючи на місце Міжнародного кримінального суду щодо системи національних судів як такого, що доповнював би цю систему; запропоновано (у разі ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду) передбачити у нормах розділу XVIII Особливої частини КК України чітку вказівку на правову охорону діяльності Міжнародного кримінального суду, – у статтях, що передбачають відповідальність за невиконання судового рішення (ст. 382 КК України), за кримінальні правопорушення, що посягають на гарантії незалежності та недоторканності, інші гарантії діяльності службових осіб – учасників суспільних відносин щодо здійснення судочинства, виконання судових

рішень (ст. ст. 376, 377, 378, 379 КК України), а також тих, що посягають на забезпечення отримання достовірної доказової та іншої інформації, що має правове значення, у судочинстві та під час виконання судових рішень (ст. ст. 384–386 КК України);

– наукові позиції щодо удосконалення регламентації матеріальної підстави кримінальної відповідальності за завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (ст. 371 КК України), зокрема, щодо більш конкретного визначення у диспозиціях відповідних норм ознак об’єктивної сторони, суб’єкта відповідних складів кримінальних правопорушень з метою вирішення проблемних питань, які можуть поставати при кваліфікації діянь, що вчиняються у формах, передбачених ч.ч. 1, 2 ст. 372 КК України, при відмежуванні їх від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 146-1 КК України, з метою забезпечення відповідності норм, передбачених ст. 371 КК України, такому критерію соціальної зумовленості забороняючих кримінально-правових норм, як повнота складу кримінального правопорушення, принципам кримінального права (зокрема такому аспекту принципу верховенства права, як правова визначеність).

Практичне значення отриманих результатів. Результати дисертаційного дослідження використані та мають перспективу використання:

– у науково-дослідній діяльності – для вивчення проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя (Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження у науково-дослідну діяльність Львівського національного університету імені Івана Франка від 24 грудня 2020 р.; Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук від 25 грудня 2020 р.);

– у нормотворчій діяльності – для вдосконалення норм КК України, законодавства, до якого відсилають бланкетні норми про кримінальну відповідальність за правопорушення проти правосуддя (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у нормотворчу діяльність Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності № 04–27/12–2021/4942 від 11 січня 2021 р.);

– у правозастосовній практиці – слідчими, суддями, прокурорами, адвокатами під час застосування кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя (Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження у правозастосовну діяльність Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 94–2271/0/4–15 від 19 листопада 2015р.; Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у правозастосовну діяльність Управління Служби безпеки України в Черкаській області й № 6/093 від 22 грудня 2020 р.);

– в освітньому процесі – під час викладання та вивчення курсів «Кримінальне право України», спеціальних курсів з проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя, у підготовці підручників, навчальних посібників, науково-практичних коментарів тощо (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка від 28 грудня 2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачкою самостійно. Викладені в дисертації положення, які виносяться на захист, є результатом особистих досліджень автора. У статтях, написаних у співавторстві, здобувачці належить розкриття сутності явищ, що досліджуються в межах проблематики кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти правосуддя. Власні теоретичні розробки здобувачки в опублікованих у співавторстві наукових працях, що вказані серед праць за темою дисертації, становлять більше 60 %. Наукові результати, отримані у кандидатській дисертації, повторно на захист не виносяться.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені дисертанткою на таких міжнародних, всеукраїнських, регіональних, звітних науково-практичних конференціях, круглих столах, а також на слуханнях у Комітеті Верховної Ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності: «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 4–5 лютого 2009 р.; 26–27 січня 2012 р.; 7–8 лютого 2013 р.; 6–7 лютого 2014 р.; 12–13 лютого 2015 р.; 4–5 лютого 2016 р.; 7–8 лютого 2018 р.; 7–8 лютого 2019 р.; 6–7 лютого 2020 р.), «Актуальні проблеми вдосконалення та уніфікації термінології Кримінального кодексу України» (м. Київ, 29 вересня 2010 р.), «Правопорядок у державному та суспільному розвитку: національний і міжнародний вимір» (м. Київ, 24 лютого 2012 р.), «Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин» (м. Одеса, 10–11 травня 2013 р.), «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 26–27 липня 2013 р.), «Актуальні проблеми кримінальної відповідальності» (м. Харків, 10–11 жовтня 2013 р.), «Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы» (м. Кишинів, 28–29 березня 2014 р.), «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 28–29 березня 2014 р.), «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 17–18 жовтня 2014 р.), «Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (м. Херсон, 13–14 лютого 2015 р.), «Právna ved a prax v treťom tisícročí» (м. Кошице, 27–28 лютого 2015 р.), «Новітні тенденції законотворчості у сфері кримінального права» (м. Одеса, 20 квітня 2015 р.), «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції» (м. Дніпропетровськ, 1–2 квітня 2016 р.), «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 20 травня 2016 р.), «Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству» (м. Київ, 27 вересня 2019 р.), «Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новації» (м. Харків, 15 травня 2020 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені в одній одноособовій монографії, 20 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 5 статтях, опублікованих у наукових періодичних виданнях інших держав з напряду, з якого підготовлено дисертацію, 24 працях апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, семи розділів, які об'єднують п'ятнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та п'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 554 сторінки, з яких основний текст дисертації займає 395 сторінок, список використаних джерел розташований на 67 сторінках (638 найменувань), додатки – на 70 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, вказано на її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету і завдання дослідження, його об'єкт, предмет і методи, основні наукові положення, що виносяться на захист, їх теоретичне і практичне значення, наведено емпіричну базу дослідження, подано інформацію про апробацію результатів дисертації, її структуру й обсяг.

Розділ 1 «Методологічні засади та стан дослідження кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Методологічні засади дослідження проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя»* обґрунтовано, що методологію дослідження проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя (у так званому вертикальному розрізі) становить сукупність методологічних інструментів загального (філософського або світоглядного), загальнонаукового, конкретно наукового (спеціально наукового), спеціально юридичного (методологія дослідження проблем кримінального права) рівнів пізнання. Так званий горизонтальний зріз методології наукового пізнання охоплює теоретичні та практичні (емпіричні) методи (методологічні інструменти) наукового пізнання відповідного рівня.

Зазначено, що у процесі дослідження проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя підлягають застосуванню системний, функціональний наукові підходи. Застосування системного підходу при дослідженні проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя обумовлене тим, що переважна більшість диспозицій норм, що передбачають відповідальність за такі правопорушення – бланкетні, що передбачало в процесі дослідження звернення до інших галузей права і відповідних галузевих юридичних наук; також системний підхід застосовувався для проведення класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя та дослідження проблем систематизації норм про відповідальність за цей вид кримінальних правопорушень. Функціональний підхід підлягає застосуванню для дослідження інституту кримінальних правопорушень проти правосуддя з погляду досягнення завдань і виконання функцій кримінального права (у контексті цього дослідження – правового забезпечення охорони суспільних відносин, які становлять об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя). Функціональний підхід було застосовано для дослідження соціальної зумовленості відповідних кримінально-правових норм, проблем диференціації відповідальності за кримінальні

правопорушення проти правосуддя, у здійсненні юридичного аналізу складів кримінальних правопорушень проти правосуддя.

Визначено методи, які підлягають застосуванню на загальнонауковому, конкретно науковому (спеціально науковому), спеціально юридичному рівнях наукового пізнання у дослідженні конкретних проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя.

У підрозділі 1.2 *«Стан дослідження кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя у науці кримінального права»* здійснено огляд наукових досліджень кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя. Огляд містить критичний аналіз теоретичних питань, які розглядалися у наукових працях про злочини проти правосуддя радянського періоду. Осмислено праці українських науковців, у яких досліджено окремі проблеми кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя. Зокрема, це дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, в яких сформульовано окремі концептуальні положення щодо встановлення кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя, – про об’єкт, систему цієї групи кримінальних правопорушень (С. С. Мірошніченко (2012), М. В. Шепітько (2018)). У монографії В. І. Осадчого (2018), навчальних посібників за редакцією В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна (2011), Н. Ю. Карпової (2019) розглянуто питання тлумачення норм розділу XVIII Особливої частини КК України, кваліфікації кримінальних правопорушень проти правосуддя.

У підрозділі з’ясовано стан дослідження кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя у працях інших (крім зазначених) українських вчених, які досліджували теоретичні та прикладні проблеми в контексті окремих складів кримінальних правопорушень проти правосуддя. На цій основі виокремлено питання, які є недослідженими в науці кримінального права, дискусійними, такими, що потребують подальших досліджень.

Розділ 2 «Становлення, зарубіжний досвід регламентації та соціальна зумовленість кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Становлення законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя»* досліджено історико-правовий процес становлення кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя в Україні.

Досліджені пам’ятки права Русі (X–XIII ст.) містили окремі норми, які передбачали відповідальність за посягання на наявний порядок судочинства, яке тоді не відмежовувалося від функції державного управління.

У праві Литовсько-Руської держави, Речі Посполитої (XIV–XVII ст.), Козацької держави (середина XVII – середина XVIII ст.) значна увага була приділена регламентації порядку судового розгляду, відповідальності за порушення встановлених правил судочинства, простежується тенденція структурного відособлення переважної більшості норм про відповідальність за посягання на встановлений порядок судочинства, виконання судових рішень.

Законодавство Австрійської (згодом Австро-Угорської) та Російської імперій (XVII–1917 р.), до складу яких входили українські землі, розмежовувало норми

матеріального та процесуального права, виділяло в структурі джерел кримінального права структурні підрозділи, які визначали норми про посягання на судочинство.

Радянське кримінальне законодавство України (КК УРСР 1922, 1927 років) спочатку структурно не відособлювало групу норм, що передбачала відповідальність за посягання на встановлений порядок судочинства, виконання судових рішень. Уперше структурний підрозділ, де було згруповано злочини проти правосуддя, з'явився у Кримінальному кодексі УРСР 1960 року.

Характеризуючи період розвитку кримінального законодавства незалежної України після прийняття КК України 2001 р. (з 2001 р. і дотепер), слід зазначити, що низка змін у розділі XVIII Особливої частини КК України була пов'язана з внесенням змін у регулююче галузеве законодавство, до якого відсилають бланкетні норми КК України. Порівняно з попереднім КК 1960 року, в КК 2001 року законодавець значною мірою диференціював кримінальну відповідальність за такі діяння, як невиконання судових рішень залежно від того, яке судове рішення є предметом злочину, від форми вчинення діяння, що є ознакою об'єктивної сторони складу злочину. Сучасний етап розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за правопорушення проти правосуддя можна охарактеризувати як такий, що супроводжується наступною диференціацією кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя шляхом введення нових спеціальних норм, розширенням кола суспільних відносин, що фактично охороняються нормами цього розділу.

У підрозділі 2.2 *«Кримінальна відповідальність за правопорушення проти правосуддя за законодавством окремих зарубіжних держав»* проаналізовано, зважаючи на предмет дослідження, кримінальне законодавство держав, що належать до романо-германської (континентальної) правової системи. Констатовано, що у кримінальному законодавстві низки держав кримінальні правопорушення проти правосуддя об'єднані законодавцем в окремі розділи (глави) (КК Французької Республіки, Швейцарської Конфедерації, Республіки Австрія, Королівства Іспанії, Республіки Польща, Республіки Болгарія). У кримінальному законодавстві деяких держав зазначені розділи іноді поділяються на глави за видовим об'єктом (КК Королівства Іспанії, Грузії). Як і в розділі XVIII Особливої частини КК України, у відповідних структурних частинах низки кримінальних кодексів розглянутих держав розміщено норми про посягання з аналогічним родовим об'єктом, яким є відносини щодо здійснення судочинства та виконання судових рішень.

У підрозділі узагальнено основні риси встановлення кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя у кримінальних кодексах пострадянських держав (Азербайджанської Республіки, Республіки Білорусь, Республіки Молдова, Республіки Казахстан, Республіки Таджикистан, Республіки Вірменія та інших), звернено увагу на те, що норми про кримінальну відповідальність за правопорушення, що посягають на порядок судочинства на всіх його стадіях – досудових, судових, а також на порядок виконання судових рішень, розміщені, як правило, в одній структурній частині кримінального закону. У кримінальних законах більшості пострадянських держав у розділах (главах) про кримінальні правопорушення (злочини) проти правосуддя виділено спеціальні норми, в яких передбачено кримінальну відповідальність за протиправний вплив, у

тому числі посягання на особисті блага суддів, прокурорів, осіб, які здійснюють досудове розслідування, у зв'язку з їхньою діяльністю у судочинстві.

На основі аналізу положень кримінальних кодексів низки зарубіжних держав відзначено як позитивний момент те, що у структурних підрозділах про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя врегульовано питання про поширення їхніх норм на юрисдикційну діяльність міжнародних судових органів, конституційних судів.

У підрозділі 2.3 *«Соціальна зумовленість норм про кримінальну відповідальність за правопорушення проти правосуддя»* сформульовано напрями кримінально-правової політики у сфері протидії кримінальним правопорушенням проти правосуддя. Вчені виділяють таку тенденцію розвитку кримінального права, як підвищення ролі принципів у регулюванні кримінально-правових відносин. У цьому контексті важливо забезпечити відповідність кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя такому аспекту принципу верховенства права, як правова визначеність.

У контексті критеріїв соціальної зумовленості забороняючих кримінально-правових норм із застосуванням системного підходу проаналізовано норми про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя. На основі цього аналізу зроблено висновок про відповідність або невідповідність критеріям соціальної зумовленості норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя, сформульовано низку відповідних пропозицій до КК України, зокрема про виключення окремих статей із розділу XVIII Особливої частини КК України (ст. 389-2), про внесення змін до КК України, у тому числі викладення низки кримінально-правових норм у авторській редакції (ст. ст. 400-1, 375, 390-1, інших). Висловлено пропозиції щодо доцільності криміналізації діянь, за які відповідальність відповідно до положень чинного КК України не передбачена.

Доведено, що правовим наслідком втрати чинності статтею 375 КК України є необґрунтоване виведення з-під сфери кримінально-правової охорони значної частини суспільних відносин щодо здійснення судочинства, виникають суттєві прогалини у кримінально-правовій охороні зазначених суспільних відносин, тому обґрунтовано доцільність збереження у КК України відповідальності за постановлення завідомо неправосудного судового рішення.

Розділ 3 «Родовий об'єкт та система кримінальних правопорушень проти правосуддя» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя»* обґрунтовано доцільність кримінально-правової охорони суспільних відносин щодо здійснення судочинства і виконання судових рішень нормами одного розділу Особливої частини КК України, зважаючи на те, що суспільні відносини щодо здійснення судочинства мають єдину правову природу незалежно від того, на яких стадіях (досудових, судових чи на стадії виконання судових рішень) здійснюється відповідна процесуальна діяльність, яка має на меті єдині завдання і врегульована процесуальним законодавством. Також обґрунтовано однорідність, тісний зв'язок відносин щодо здійснення судочинства та щодо виконання судових рішень.

На основі аналізу суспільних відносин, що охороняються і повинні, з погляду автора, охоронятися нормами розділу XVIII Особливої частини КК України, наведено аргументи на користь того, що поняття «судочинство» більш точно, ніж поняття «правосуддя», позначає коло зазначених суспільних відносин. Зважаючи на це, запропоновано визначити родовий об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVIII Особливої частини КК України, так: суспільні відносини, які забезпечують встановлений законом порядок судочинства та виконання судових рішень. Відповідно, запропоновано так сформулювати назву розділу XVIII Особливої частини КК України: «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку судочинства та виконання судових рішень».

Наведено аргументи на користь позиції про те, що суспільні відносини щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності до початку кримінального провадження на сьогодні охоплюються (ст. 387 КК України) і з точки зору бажаного закону (*de lege ferenda*) повинні охоплюватися родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти правосуддя. Це обґрунтовано тим, що матеріали оперативно-розшукової діяльності серед інших цілей використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування, для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні; відомості, здобуті у встановленому законом порядку на цьому етапі, долучаються до матеріалів кримінального провадження і виступають як докази у кримінальному провадженні. Отже, вчинення кримінальних правопорушень на цій стадії заподіює шкоду суспільним відносинам щодо здійснення судочинства.

Зроблено висновок про те, що суспільні відносини, які забезпечують встановлений законом порядок діяльності тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, Вищої ради правосуддя, зважаючи на їх правову природу, не охоплюються суспільними відносинами щодо здійснення судочинства, мають охоронятися нормами розділу XV Особливої частини КК України. У зв'язку з цим запропоновано відповідні зміни до КК України.

Обґрунтовано, що юрисдикційна діяльність третейських судів, Міжнародного комерційного арбітражного суду не охороняється нормами розділу XVIII Особливої частини КК України, бо зазначені органи не здійснюють правосуддя, виходячи зі змісту цього поняття, їхня юрисдикційна діяльність також не охоплюється поняттям «судочинство». Водночас суспільні відносини, які виникають у зв'язку з провадженням у справах про оскарження рішень третейських судів, Міжнародного комерційного арбітражного суду, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень цих органів, у зв'язку з виконавчим провадженням, що здійснюється на підставі відповідних виконавчих листів, виданих судами на примусове виконання рішень третейських судів, Міжнародного комерційного арбітражного суду, охороняються нормами розділу XVIII Особливої частини КК України, виходячи з їх правової природи. Водночас, зважаючи на прогалину у правовій охороні юрисдикційної діяльності цих органів, доповнюючи позицію С. Є. Дідика, запропоновано передбачити у розділі XVII Особливої частини КК України норму про відповідальність третейського судді (суддів) за постановлення ним завідомо незаконного рішення, якщо такі діяння спричинили істотну шкоду,

тяжкі наслідки. При цьому суть таких наслідків доцільно визначати не лише у виді майнової шкоди.

Розвиваючи позицію, яку раніше висловлював М. В. Шепітько, зважаючи на з'ясований родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя, беручи до уваги досвід зарубіжних країн, запропоновано передбачити у нормах розділу XVIII Особливої частини КК України чітку вказівку на правову охорону діяльності Міжнародного кримінального суду (у ст. ст. 376, 377, 378, 379, 382, 384–386 КК України – шляхом безпосередньої вказівки на це у зазначених статтях – після ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду), Конституційного Суду України (крім закріпленої вказівки на це у ст. ст. 385, 382 КК України, передбачити таку вказівку у ст. 384 КК України; передбачити у розділі XVIII Особливої частини КК України окрему статтю про відповідальність за постановлення суддею (суддями) Конституційного Суду України завідомо неправосудного рішення, висновку, забезпечувального наказу або ухвали).

З огляду на те, що ЄСПЛ не є частиною національної судової системи, не підміняє «національні» суди, не доповнює національну судову систему, доведено, що відносини щодо розгляду справ у ЄСПЛ не охороняються нормами розділу XVIII Особливої частини КК України. Водночас зроблено висновок про те, що відносини щодо виконання рішень ЄСПЛ обґрунтовано охороняються нормами розділу XVIII Особливої частини КК України.

У підрозділі розглянуто структуру суспільних відносин, що становлять родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя.

У підрозділі 3.2 «Система кримінальних правопорушень проти правосуддя та її відображення в Особливій частині КК України» обґрунтовано, що система кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя, має ознаки предметного кримінально-правового інституту. Розглянуто питання про місце в системі Особливої частини КК України норм про кримінальну відповідальність за провокацію підкупу, посягання на особисті блага спеціальних потерпілих – учасників суспільних відносин щодо здійснення судочинства, виконання судових рішень.

З огляду на родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя, запропоновано передбачити у статтях про відповідальність за посягання на діяльність захисника, представника особи (ст. ст. 397–400 КК України) вказівку на вчинення цих кримінальних правопорушень у зв'язку з наданням правничої допомоги у судочинстві, в тому числі у конституційному провадженні чи під час виконання судових рішень. Водночас, зважаючи на наявність прогалини у правовій охороні професійної діяльності такої категорії осіб як адвокати, бо норми, передбачені ст. ст. 397–400 КК України, охороняють лише суспільні відносини з надання правової (правничої) допомоги за умови перебування адвоката у статусі захисника або представника особи, запропоновано передбачити у розділі V Особливої частини КК України статтю 171-1 «Перешкоджання законній професійній діяльності адвокатів», де встановити відповідальність за умисне перешкоджання здійсненню адвокатом законної професійної діяльності, порушення визначених законом гарантій їхньої діяльності та професійної таємниці за відсутності ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 397–

400 КК України. Обґрунтовано висновок про те, що адвоката не можна відносити до числа осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, оскільки таке розуміння є наслідком необґрунтованого поширювального тлумачення закону про кримінальну відповідальність і не відповідає принципам верховенства права, законності. Крім цього, аргументовано, що професійна діяльність адвоката не характеризується ознаками професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Проаналізовано класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя, що здійснювалися науковцями у галузі кримінального права. Зроблено висновок про те, що з метою систематизації кримінально-правових норм найбільш доцільною є класифікація кримінальних правопорушень проти правосуддя за таким основним критерієм, як об'єкт кримінального правопорушення, водночас з метою наукового дослідження кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя найбільш доцільною є класифікація за таким основним критерієм, як механізм заподіяння шкоди об'єкту кримінального правопорушення, оскільки дає змогу згрупувати кримінальні правопорушення, подібні за юридичною конструкцією складів, що полегшує завдання наукового їх дослідження. Запропоновано класифікації кримінальних правопорушень проти правосуддя за зазначеними критеріями; на основі цього сформульовано пропозиції щодо систематизації норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя в межах відповідного розділу Особливої частини КК України.

Розділ 4 «Юридичний аналіз складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, що вчиняються шляхом протиправного впливу на суб'єктів (учасників) відносин щодо здійснення судочинства та виконання судових рішень» містить два підрозділи.

У підрозділі 4.1 *«Об'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, що вчиняються шляхом протиправного впливу на суб'єктів (учасників) відносин щодо здійснення судочинства та виконання судових рішень»* досліджено проблемні питання, що стосуються регламентації у кримінальному законі ознак об'єкта складів кримінальних правопорушень цієї групи. Зважаючи на з'ясований родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя, підтримано позицію розширити коло спеціальних потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти правосуддя, що виявляються у втручанні в діяльність, посяганні на особисті блага. У підрозділі сформульовано пропозицію про включення до числа потерпілих у зазначених складах кримінальних правопорушень таких категорій осіб – приватного виконавця, уповноваженої особи Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Зважаючи на те, що норми, передбачені ст. ст. 377–378, 398–400 КК України, є спеціальними видами втручання в діяльність судді чи, відповідно, захисника чи представника особи – для уникнення труднощів у кваліфікації, для запобігання випадкам подвійного ставлення у вину, запропоновано передбачити у ст. 376 КК України формулювання, відповідно до якого відповідальність за ст. 376 КК України настає у разі, якщо такі діяння не містять ознак кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 369, 377, 378, 379, 384, 385 КК України. Зважаючи на проблеми

у тлумаченні змісту поняття «втручання в діяльність» у нормі, передбаченій ст. 376 КК України та подібних нормах у інших розділах Особливої частини КК України, з метою забезпечення відповідності цієї норми такому аспекту принципу верховенства права, як правова визначеність, запропоновано авторську редакцію цієї статті.

Розглянуто проблемні питання нормативної регламентації ознак об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, які виявляються у посяганні на особисті блага спеціальних потерпілих – учасників суспільних відносин щодо здійснення судочинства і виконання судових рішень (ст. ст. 377, 378, 386, 398, 399 КК України). З огляду на принципи диференціації кримінальної відповідальності, рівності громадян перед законом, зокрема щодо рівної кримінально-правової охорони усіх учасників провадження, на основі узагальнення даних судової практики, анкетування практичних працівників, зроблено висновок про доцільність забезпечення однакового законодавчого підходу у визначенні форм психічного, фізичного насильства, за застосування якого повинна наставати відповідальність за ст. ст. 377, 386, 398 КК України, а також про те, що стосовно ознак об'єктивної сторони конструкція цих норм має бути уніфікованою; запропоновано редакції відповідних норм.

Сформульовано пропозиції щодо нормативної регламентації ознак об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, що виявляються в умисному знищенні або пошкодженні майна спеціальних потерпілих.

У підрозділі 4.2 *«Суб'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, що вчиняються шляхом протиправного впливу на суб'єктів (учасників) відносин щодо здійснення судочинства та виконання судових рішень»* зазначено, що у всіх основних складах кримінальних правопорушень цієї групи суб'єкт – загальний. Розглянуто проблеми, що стосуються установлення в КК України віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за правопорушення, що посягають на особисті блага спеціальних потерпілих (у розділі XVIII Особливої частини КК України – передбачені ст. ст. 377, 378, 379, 398, 399, 400 КК України).

Обґрунтовано позицію про те, що у складах кримінальних правопорушень розглядуваної групи, які за конструкцією об'єктивної сторони є формальними, вина характеризується лише прямим умислом, а у складах кримінальних правопорушень, що є матеріальними (ч. 2 ст. 377 – щодо всіх діянь, крім заподіяння побойів, ч. 3 ст. 377, ч. ч. 2, 3 ст. 398, ст. ст. 379, 400 КК України – щодо такого діяння як вбивство, ст. ст. 378, 399 КК – щодо такого суспільно небезпечного наслідку як знищення майна) – прямим або непрямым умислом.

На основі критичного аналізу наявних у науці кримінального права позицій обґрунтовано, що мотив у складах кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 377–379, 398–400 КК України, можна визначити як «обумовлений правомірною діяльністю потерпілого», відповідно, у судочинстві (ст. 377–379 КК України), або щодо надання правової (правничої) допомоги (ст. 398–399 КК України).

Сформульовано пропозиції до ст. ст. 377–379, 398–400 КК України щодо формулювання мотивів, мети у диспозиціях відповідних норм, щоб вирішити питання щодо співвідношення норм про втручання в діяльність, з одного боку, і

норм про погрозу, насильство, умисне знищення чи пошкодження майна, посягання на життя спеціальних потерпілих.

Розділ 5 «Юридичний аналіз складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, що полягають у порушенні виконання обов'язків у межах відносин судочинства чи виконання судових рішень особами, які є учасниками таких відносин і не є службовими особами» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 5.1 *«Об'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, що полягають у порушенні виконання обов'язків у межах відносин судочинства чи виконання судових рішень особами, які є учасниками таких відносин і не є службовими особами»* з урахуванням положень процесуального законодавства, до якого відсилають бланкетні норми, що передбачають склади кримінальних правопорушень проти правосуддя розглядуваної групи, запропоновано підхід щодо формулювання змісту кримінально-правових норм, покликаних охороняти суспільні відносини щодо забезпечення отримання достовірної доказової та іншої інформації, яка має правове значення, у судочинстві, в тому числі у конституційному провадженні, та під час виконання судових рішень (у виконавчому провадженні). Обґрунтовано положення про те, що оскільки всі процесуальні джерела доказів мають однаково важливе значення у судочинстві, – нормами розділу XVIII Особливої частини КК України має охоронятися процесуальний порядок отримання доказів у всіх процесуальних джерелах, передбачених у законодавстві; сформульовано відповідні пропозиції до КК України.

Зроблено висновок про обґрунтованість кримінально-правової охорони нормами, передбаченими ст. 387 КК України, суспільних відносин щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності до початку кримінального провадження, оскільки посягання на визначений законом порядок здійснення оперативно-розшукової діяльності і до початку кримінального провадження заподіює шкоду суспільним відносинам щодо здійснення судочинства. Сформульовано ознаки об'єкта складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. ч. 1, 2 ст. 387 КК України.

На підставі аналізу об'єктивних ознак складів кримінальних правопорушень, видовим об'єктом яких є суспільні відносини щодо реалізації встановленого законом порядку виконання судових рішень, сформульовано пропозиції щодо регламентації ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 389-1, 390-1 КК України. Запропоновано диференціювати відповідальність за умисне невиконання (ухилення від виконання) обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників (ст. 390-1 КК України) залежно від правової природи застосованих заходів.

Визначено зміст діяння у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 389-1 КК України. Доведено, що для однакового застосування норми та її відповідності принципу верховенства права в частині забезпечення правової визначеності доцільно передбачити вказівку на невиконання угоди про примирення чи про визнання винуватості в частині, що не стосується призначеного покарання або обов'язків, які покладаються на засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням.

У підрозділі 5.2 *«Суб'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, що полягають у порушенні виконання обов'язків у межах*

відносин судочинства чи виконання судових рішень особами, які є учасниками таких відносин і не є службовими особами» звернено увагу на те, що спільним для більшості кримінальних правопорушень цієї групи є те, що вони вчиняються спеціальним суб'єктом – учасником процесуальних відносин, або відносин щодо виконання судових рішень, який не є службовою особою, але на якого законом покладаються певні обов'язки в межах відносин щодо здійснення судочинства чи виконання судових рішень – свідки, потерпілі, експерти, засуджені чи інші особи, на яких закон покладає обов'язки сприяти судочинству чи виконанню судових рішень. Зокрема, йдеться про кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 385, 387, 388, 389–395 КК України. Деякі склади кримінальних правопорушень цієї групи (передбачені ст. 383, ч. 1 ст. 382, ч. 2 ст. 388 КК України) характеризуються загальним суб'єктом – це будь-яка особа, у якої в разі її залучення або дотичності до відносин щодо здійснення судочинства чи, відповідно, виконання судових рішень виникають певні обов'язки, які вона порушує або не виконує, вчиняючи відповідне кримінальне правопорушення. Таку групу суб'єктів деякі науковці позначають як загальний суб'єкт із додатковими ознаками.

Зазначено, що у низці складів кримінальних правопорушень проти правосуддя цієї групи (передбачених ст. ст. 389, 389-1, 390, 391, 392, 393, 394, 395 КК України) суб'єктом є засуджений. Оскільки кінцевий момент, з якого припиняється перебування особи у процесуальному статусі засудженої, в законі чітко не визначений, то обґрунтовано для позначення суб'єкта у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 389-1 КК України, термін «засуджений» замінити на «особа, засуджена вироком суду на підставі угоди».

Щодо вини як ознаки суб'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень проти правосуддя розглядуваної групи зроблено висновок про те, що вона характеризується прямим умислом.

Розділ 6 «Юридичний аналіз складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, що полягають у порушенні виконання службових обов'язків у судочинстві» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 6.1 *«Об'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, що полягають у порушенні виконання службових обов'язків у судочинстві»* обґрунтовано, що нормою, яка передбачена у ч. 1 ст. 371 КК України, охороняються суспільні відносини, що забезпечують визначений законом порядок кримінально-процесуального затримання. Правовідносини щодо здійснення адміністративного затримання не охоплюються об'єктом зазначеного складу кримінального правопорушення, як і родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти правосуддя, і за наявності відповідних ознак складів кримінальних правопорушень мають кваліфікуватися за нормами розділу XVII Особливої частини КК України.

Зважаючи на родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя, доведено, що норми розділу XVIII Особливої частини КК України повинні охороняти від незаконного втручання лише автоматизовану систему документообігу суду. Водночас за втручання в діяльність тих автоматизованих систем (підсистем), які функціонують у Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів,

Державній судовій адміністрації України, їх органах, відповідальність повинна наставати за нормами інших розділів Особливої частини КК України.

Зроблено висновок про те, що у контексті забезпечення відповідності критеріям соціальної зумовленості, принципам кримінального права, потребують більш детальної регламентації у кримінальному законі ознаки об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 371 КК України (завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою); сформульовано авторський проєкт відповідної статті КК України. Розглянуто проблеми кваліфікації завідомо незаконних затримання, приводу, домашнього арешту або тримання під вартою, зважаючи на положення КПК України.

З'ясовано зміст діяння у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 372 КК України, розглянуто окремі питання кваліфікації притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Запропоновано нову редакцію цієї статті.

На основі аналізу редакції норм, передбачених ст. 375 КК України, до втрати ними чинності, сформульовано пропозиції щодо регламентації матеріальної підстави кримінальної відповідальності за постановлення завідомо неправосудного судового рішення. З метою усунення труднощів, що виникають при тлумаченні зазначених норм, з метою забезпечення їх відповідності такому аспекту принципу верховенства права, як правова визначеність, таким критеріям соціальної зумовленості кримінально-правових норм, як чіткість і ясність мови, процесуальна здійсненність переслідування, підтримано позицію визначити у диспозиції норми, передбаченої ч. 1 ст. 375 КК України, поняття неправосудного судового рішення. Запропоновано авторське визначення неправосудного судового рішення, яке б відповідало такому аспекту принципу верховенства права як правова визначеність. Також обґрунтовано доцільність передбачити окрему статтю у розділі про кримінальні правопорушення проти правосуддя, яка б встановлювала відповідальність за постановлення суддею (суддями) Конституційного Суду України завідомо неправосудного рішення, висновку, забезпечувального наказу або ухвали; сформульовано відповідні зміни і доповнення до КК України.

У підрозділі 6.2 «Суб'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, що полягають у порушенні виконання службових обов'язків у судочинстві» зазначено, що спільним для цієї групи складів кримінальних правопорушень проти правосуддя є спеціальний суб'єкт – особи, які ведуть процес, – судді, дізнавачі, слідчі, прокурори, інші службові особи, які є учасниками процесуальних відносин. Водночас у складах кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 381, 376-1 КК України, передбачено одночасно спеціального і загального суб'єкта, що свідчить про недоліки законодавчої техніки стосовно диференціації кримінальної відповідальності за передбачені цими статтями КК України діяння.

Обґрунтовано, що оскільки у диспозиціях норм, передбачених ст. 371 КК України, немає вказівки на ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, зазначені норми не повністю відповідають такому критерію соціальної зумовленості, як повнота складу кримінального правопорушення, що створює труднощі тлумачення та застосування відповідних кримінально-правових норм.

Шляхом тлумачення цих норм визначено ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, а також сформульовано пропозиції до КК України щодо визначення у диспозиціях кримінально-правових норм ознак суб'єктів відповідних кримінальних правопорушень. Констатовано, що із втратою чинності ст. 375 КК України діяння судді, слідчого судді, що виявилися у завідомо незаконному наданні дозволу на затримання з метою приводу, застосуванні запобіжних заходів у виді домашнього арешту, тримання під вартою слід кваліфікувати за ст. 371 КК України, оскільки до втрати чинності статтею 375 КК України передбачена нею норма була спеціальною відносно передбачених ст. 371 КК України, враховуючи таку ознаку, яка чітко була визначена в законі, як спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, яким був суддя.

Зазначено, що кримінальні правопорушення проти правосуддя розглядуваної групи характеризуються виною у виді прямого умислу (за винятком передбачених ст. ст. 380, 381 КК України).

Розділ 7 «Проблеми диференціації кримінальної відповідальності, караності правопорушень проти правосуддя» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 7.1 *«Аналіз кваліфікуючих ознак складів кримінальних правопорушень проти правосуддя»* розглянуто зміст та проблеми регламентації кваліфікуючих ознак складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, зроблено висновок про те, що суспільно небезпечні наслідки, які визначають кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти правосуддя, сформульовані з використанням таких понять, як «істотна шкода» (ст. 382 КК України), «велика шкода» (ст. 399 КК України), «шкода в особливо великих розмірах» (ч. 2 ст. 399 КК України), «тяжкі наслідки» (ст. ст. 380, 381, 378, 399 КК України), належать до так званих суспільно небезпечних наслідків із нефіксованим змістом, які не охоплюють кількісних характеристик, що підвищує рівень їхньої оціночності, встановлення їхнього змісту на розсуд правозастовних органів. Тому необхідно конкретизувати їхній зміст у нормах розділу XVIII Особливої частини КК України. Запропоновано уніфікувати (однаково визначити) у всіх статтях КК, що передбачають відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна спеціальних потерпілих (ст. ст. 347, 347-1, 352, 378, 399 КК України), кваліфікуючі, особливо кваліфікуючі ознаки.

Зроблено висновок, що прояви шкоди у виді тяжких наслідків відрізняються за своїм характером, зважаючи на видові об'єкти різних класифікаційних груп кримінальних правопорушень проти правосуддя, а також ознаки об'єктивної сторони складів відповідних кримінальних правопорушень. У складах кримінальних правопорушень проти правосуддя, що вчиняються службовими особами органів, які ведуть процес (здійснюють судочинство) і полягають у порушенні виконання ними службових обов'язків у судочинстві, тяжкі наслідки здебільшого виявляються у заподіянні шкоди правам та законним інтересам фізичних, юридичних осіб, які є учасниками відносин щодо здійснення судочинства, що виявляється у незаконному засудженні невинуватої особи, тривалому залишенні без догляду неповнолітніх дітей незаконно засудженого, взятого під варту, втраті роботи через незаконне засудження чи притягнення до кримінальної відповідальності тощо. У кримінальних правопорушеннях, які вчиняються шляхом протиправного впливу на суддів,

учасників судочинства, осіб, що покликані сприяти судочинству або надавати правову допомогу (ст. ст. 378, 399 КК України), тяжкі наслідки становить здебільшого фізична, майнова шкода, заподіяна потерпілому. На основі цього, зважаючи на зміст поняття «тяжкі наслідки» у контексті зазначених груп кримінальних правопорушень проти правосуддя, запропоновано більш конкретно (у формі відкритого переліку) визначити окремі форми (прояви) тяжких наслідків у нормах про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна спеціальних потерпілих, а також у нормах про відповідальність за посягання на правосуддя, що вчиняються службовими особами органів, які ведуть процес (здійснюють судочинство) і полягають у порушенні виконання ними службових обов'язків у судочинстві (ст. ст. 371, 374, проєктах норм про відповідальність за постановлення завідомо неправосудних судових рішень).

У підрозділі 7.2 «Караність кримінальних правопорушень проти правосуддя» проаналізовано санкції кримінально-правових норм про відповідальність за правопорушення проти правосуддя щодо їх відповідності вимогам у науці кримінального права вимогам до побудови санкцій кримінально-правових норм. Установлено, що у низці випадків зазначені санкції не відповідають цим вимогам.

Зокрема, мінімальна межа покарання, встановленого за більш небезпечне діяння, повинна бути верхньою межею покарання за менш небезпечне діяння, тоді як у низці кримінально-правових норм у розділі XVIII Особливої частини КК України мінімальна межа покарання, встановленого за більш небезпечне діяння, заходить за максимальну межу покарання, встановленого за менш небезпечне діяння (ч. 2 ст. 376, ч. 2 ст. 376-1, ч. 2 ст. 381, ч. 2 ст. 382, ч. 2 ст. 383, ч. 2 ст. 384, ч. 2 ст. 397, ч. 2 ст. 400-1 КК України).

Також у низці випадків при конструюванні санкцій кримінально-правових норм у розділі XVIII Особливої частини КК України не дотримано положення, відповідно до якого обрання видів покарання у кримінальних правопорушеннях із відносно меншим ступенем тяжкості передбачає вибір типового виду покарання, яке найбільш повно відповідає специфіці виду кримінального правопорушення, характеру та типовому ступеню суспільної небезпеки кримінального правопорушення. Зокрема, у окремих випадках при побудові санкцій не враховано ознак спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого відповідною нормою, і передбачено види покарань, що не можуть бути застосовані до такого суб'єкта (ч. 1 ст. 374 КК України). І навпаки, у окремих нормах, де суб'єктом відповідного кримінального правопорушення є службова особа, законодавець не передбачив покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у тих випадках, коли це видається доцільним з огляду на досягнення мети покарання. Зважаючи на те, що кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 371–374, 376-1 КК України, вчиняються умисно службовими особами-учасниками відносин щодо здійснення судочинства, запропоновано у ст. ст. 372, 373, проєктах ст. ст. 375, 375-1 КК України серед покарань, визначених санкціями відповідних норм, що передбачають основні склади кримінальних правопорушень, передбачити позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове необов'язкове покарання, а в санкціях норм, що передбачають кваліфіковані склади зазначених кримінальних

правопорушень (частинах других ст. ст. 372, 373, проєктів ст. ст. 375, 375-1 КК України) – як додаткове обов’язкове покарання.

Стосовно такої сформульованої в теорії кримінального права вимоги до побудови санкцій кримінально-правових норм, як те, що вид покарання у санкції має бути установлений з розумним звуженням його меж (законодавець зобов’язаний установлювати не надто широкі та не надто вузькі межі (розміри) покарань, щоб це водночас відповідало принципу диференціації кримінальної відповідальності і давало змогу суду індивідуалізувати кримінальну відповідальність), відзначено, що не повною мірою відповідають цій вимозі санкції норм, передбачених ч. 1 ст. 376-1, ч. 1 ст. 382 КК України.

Проаналізовано судову практику призначення покарання за кримінальні правопорушення проти правосуддя, на основі чого сформульовано пропозиції щодо вдосконалення санкцій кримінально-правових норм про відповідальність за правопорушення проти правосуддя.

Аналіз судової практики призначення покарання за кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 377, ч. 1 ст. 398 КК України, засвідчує неоднаковий підхід у призначенні судами покарання за аналогічні діяння, вчинені щодо суддів, з одного боку, та захисників, представників особи, з іншого, що є порушенням принципу рівності перед законом і судом. Тому потребує вдосконалення правозастосовна практика щодо забезпечення рівного (однакового) підходу у призначенні виду і міри покарання стосовно різних зазначених вище категорій спеціальних потерпілих за аналогічні за ступенем суспільної небезпеки діяння.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, яке полягає у розробці концептуальної моделі кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя. Із застосуванням системного підходу було вперше сформульовано низку пропозицій та рекомендацій для регламентації матеріальної підстави кримінальної відповідальності, диференціації кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя, вироблення на цій основі доктринальної моделі кримінально-правових норм.

Виконання мети і завдань дослідження дозволило сформулювати низку висновків та пропозицій.

1. Методологія дослідження проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя (у так званому вертикальному розрізі) становить сукупність методологічних інструментів загального (філософського або світоглядного), загальнонаукового, конкретно наукового (або спеціально наукового), спеціально юридичного рівнів пізнання. У структурі методології дослідження кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя визначено складові, що поєднують вертикальний і горизонтальний зрізи методології: діалектичний метод, який став підґрунтям для застосування інших методологічних інструментів дослідження (підходів, методів) на філософському

(світоглядному) рівні методології наукового дослідження; інші методологічні інструменти (підходи, методи, поняттєвий апарат дослідження).

2. В науці кримінального права України є численні напрацювання з проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя. Водночас концептуального вирішення потребували такі проблеми: чи є однорідними суспільні відносини щодо здійснення досудового розслідування, судового розгляду, щодо виконання судових рішень, у тім числі покарань; відповідно, чи обґрунтованим є поміщення норм про кримінальну відповідальність за посягання на зазначені суспільні відносини в одному розділі Особливої частини КК України; чи повинна охоронятися нормами розділу XVIII Особливої частини КК України діяльність Конституційного Суду України, що здійснюється в межах конституційного провадження, діяльність юрисдикційних органів, які не входять у систему судоустрою, а також суспільні відносини щодо примусового виконання рішень, постановлених зазначеними юрисдикційними органами, діяльність ЄСПЛ, Міжнародного кримінального суду, інших міжнародних судових органів; питання про момент початку існування суспільних відносин, які становлять родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя; про найбільш оптимальну класифікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя; соціальну зумовленість кримінально-правових норм у розділі XVIII Особливої частини КК України; вироблення певного системного підходу до регламентації матеріальної підстави кримінальної відповідальності окремих груп кримінальних правопорушень проти правосуддя, диференціації кримінальної відповідальності за них.

3. Законодавство, що діяло на українських землях у різні історичні періоди, яке встановлювало відповідальність за посягання на судочинство, виконання судових рішень, розвивалось із розвитком державного апарату. Зокрема, поступово відбувалося структурне відособлення в джерелах права групи норм, спрямованих на правову охорону відносин щодо здійснення судочинства, виконання судових рішень, від тих, які забезпечували правову охорону управлінської діяльності органів державної влади. Ця тенденція простежується у розвитку кримінального права у Литовсько-Руській державі, Речі Посполитій (XIV–XVII ст.), Козацькій державі (середина XVII – середина XVIII ст.) і поступово набуває стійкого характеру у законодавстві держав, до складу яких входили українські землі у XVIII–XX ст. Сучасний етап розвитку законодавства про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя супроводжується наступною диференціацією кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя шляхом введення нових спеціальних норм, розширенням кола суспільних відносин, що фактично охороняються нормами розділу XVIII Особливої частини КК України.

4. У кримінальному законодавстві низки держав романо-германської правової системи кримінальні правопорушення проти правосуддя об'єднані в окремі розділи (глави). У відповідних структурних частинах кримінальних кодексів розміщено норми про посягання на суспільні відносини щодо здійснення судочинства та виконання судових рішень. У кримінальних кодексах окремих зарубіжних держав низка норм про відповідальність за посягання на встановлений порядок судочинства, виконання судових рішень містяться в інших структурних підрозділах (про кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, проти

встановленого порядку управління, проти конституційних прав і свобод громадян та ін.). Як позитивний момент слід відзначити те, що у структурних підрозділах про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя у кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав врегульовано питання про поширення їхніх норм на юрисдикційну діяльність міжнародних судових органів, конституційних судів. У кримінальних законах більшості пострадянських держав у розділах (главах) про кримінальні правопорушення (злочини) проти правосуддя виділено спеціальні норми, де передбачено кримінальну відповідальність за посягання на особисті блага суддів, прокурорів, осіб, які здійснюють досудове розслідування у зв'язку з їхньою діяльністю у судочинстві.

5. Виходячи з розуміння об'єкта кримінального правопорушення як охоронюваних нормами кримінального права суспільних відносин, на які посягає кримінальне правопорушення і яким заподіює або створює загрозу заподіяння істотної шкоди, запропоновано визначити родовий об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVIII Особливої частини КК України так: суспільні відносини, які забезпечують встановлений законом порядок судочинства та виконання судових рішень, оскільки поняття «судочинство» більш точно ніж поняття «правосуддя», позначає коло відповідних охоронюваних суспільних відносин.

6. Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя охоплює такі групи суспільних відносин в межах відносин щодо здійснення судочинства і виконання судових рішень, якщо виходити із послідовності етапів відповідної діяльності: 1) процесуальні відносини до початку кримінального провадження – щодо перевірки, отримання інформації про кримінальні правопорушення, що може бути приводом для початку кримінального провадження, зокрема, щодо здійснення оперативно-розшукових заходів до початку кримінального провадження; 2) процесуальні відносини в межах цивільного, адміністративного, господарського, адміністративного деліктного видів судочинства, конституційного провадження; процесуальні відносини в межах кримінального провадження, зокрема такі їх групи: на стадії досудового розслідування (дізнання і досудового слідства); на судових стадіях процесу (провадження); на стадії виконання судових рішень; 3) діяльність щодо виконання судових рішень (приведення судового рішення до виконання і процедура його виконання, в тому числі виконання і відбування покарань).

7. Зважаючи на місце Міжнародного кримінального суду щодо системи національних судів як такого, що доповнював би цю систему у разі ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду, запропоновано (у разі ратифікації) передбачити у нормах розділу XVIII Особливої частини КК України чітку вказівку на правову охорону діяльності Міжнародного кримінального суду – у статтях, що передбачають відповідальність за невиконання судового рішення (ст. 382 КК України), за кримінальні правопорушення, що посягають на гарантії незалежності та недоторканності, інші гарантії діяльності службових осіб – учасників суспільних відносин щодо здійснення судочинства, виконання судових рішень (ст. ст. 376, 377, 378, 379 КК України), а також тих, що посягають на забезпечення отримання достовірної доказової та іншої інформації, що має правове

значення, у судочинстві та під час виконання судових рішень (ст. ст. 384–386 КК України).

8. Про єдину правову природу суспільних відносин щодо здійснення судочинства свідчить те, що процесуальна діяльність, на якій би стадії вона не здійснювалася, переслідує єдині завдання, врегульована процесуальним законодавством. Про однорідність, тісний зв'язок суспільних відносин щодо здійснення судочинства та щодо виконання судових рішень свідчить те, що вони взаємопов'язані через таку засаду судочинства, як обов'язковість судових рішень; такий принцип кримінального права та відповідний йому принцип кримінально-виконавчого права, як невідворотність кримінальної відповідальності та невідворотність виконання та відбування покарання; встановлену процесуальним законодавством процедуру звернення відповідних судових рішень до виконання, здійснення судового контролю за виконанням судових рішень; визнання у правових позиціях ЄСПЛ складовими «права на справедливий суд» – ефективного здійснення прав особи, передбачених ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, у межах досудових, судових стадій судочинства, а також належного виконання рішення, ухваленого будь-яким судом. Єдина правова природа суспільних відносин щодо здійснення судочинства, однорідність їх, тісний зв'язок із суспільними відносинами щодо виконання судових рішень обумовлює доцільність їх кримінально-правової охорони нормами одного розділу.

9. Кримінальні правопорушення проти правосуддя за таким критерієм, як видовий об'єкт кримінального правопорушення, запропоновано класифікувати на такі групи: 1) кримінальні правопорушення, які посягають на процесуальні гарантії прав і законних інтересів особи у судочинстві, що вчиняються службовими особами-учасниками зазначених відносин (ст. ст. 371, 372, 373, 374, 376-1, 380, 381 КК України); 2) кримінальні правопорушення, які посягають на гарантії незалежності та недоторканності, інші гарантії діяльності службових осіб – учасників відносин щодо здійснення судочинства, захисників, представників особи (ст. ст. 376, 377–379, 397–400 КК України); 3) кримінальні правопорушення, які посягають на відносини щодо забезпечення отримання достовірної доказової та іншої інформації, що має правове значення, у судочинстві та під час виконання судових рішень (у виконавчому провадженні) (ст. ст. 383–386, 400-1 КК України); 4) кримінальні правопорушення, які посягають на відносини щодо своєчасного розкриття та припинення кримінальних правопорушень (ст. 387 КК України); 5) кримінальні правопорушення, які посягають на встановлений законом порядок виконання судових рішень (ст. ст. 382, 388, 389, 389-1, 389-2, 390, 390-1, 391, 392, 393, 394, 395 КК України). Сформульовано пропозиції щодо систематизації норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя у розділі XVIII Особливої частини КК України. За механізмом заподіяння шкоди суспільним відносинам щодо здійснення судочинства і виконання судових рішень, із застосуванням таких додаткових класифікаційних критеріїв як суб'єкт кримінального правопорушення, видовий об'єкт кримінального правопорушення, запропоновано виділити такі групи кримінальних правопорушень проти правосуддя: 1) що вчиняються «ззовні» охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин шляхом протиправного впливу на суб'єктів (учасників) відносин щодо

здійснення судочинства та виконання судових рішень; 2) що вчиняються «із середини» охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин учасниками процесуальних відносин або особами, які покликані на підставі закону до виконання обов'язків у судочинстві або щодо виконання судових рішень, які не є службовими особами, що ведуть процес (здійснюють судочинство), і полягають у невиконанні або порушенні виконання ними своїх обов'язків у межах відносин судочинства чи виконання судових рішень; 3) що вчиняються «із середини» охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин службовими особами органів, які ведуть процес (здійснюють судочинство) і полягають у порушенні виконання ними службових обов'язків у судочинстві.

10. Доведено, що узгодження кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя, з міжнародно-правовими актами, практикою ЄСПЛ як напрям розвитку кримінального права України посилює роль принципів у регулюванні досліджених кримінально-правових відносин, особливо принципу верховенства права, зокрема такого його аспекту, як правова визначеність, важливість якого наголошується у рішеннях ЄСПЛ.

11. За результатами дослідження відповідності кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя критеріям соціальної зумовленості забороняючих кримінально-правових норм, з юридичного аналізу складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, з огляду на родовий об'єкт кримінальних правопорушень цього виду, сформульовано низку пропозицій до КК України:

- оскільки суспільні відносини, які забезпечують встановлений законом порядок діяльності тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, Вищої Ради правосуддя, зважаючи на їхню правову природу, не охоплюються родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти правосуддя, зроблено висновок про те, що вони мають охоронятися нормами розділу XV Особливої частини КК України; запропоновано відповідні зміни до КК України;

- зважаючи на те, що норми, передбачені ст. ст. 377–378, 398–400 КК України, є спеціальними видами втручання в діяльність судді чи, відповідно, захисника чи представника особи – для уникнення труднощів у кваліфікації, для запобігання випадкам подвійного ставлення у вину, запропоновано редакцію статті 376 КК України, в якій форми діяння було б визначено у виді відкритого переліку із вказівкою на те, що відповідальність за втручання в діяльність судді настає у разі, якщо такі діяння не містять ознак кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 369, 377, 378, 379, 384, 385 КК України;

- норми, що були передбачені ст. 375 КК України, загалом відповідали критеріям соціальної зумовленості кримінально-правових норм, хоч і потребували вдосконалення у контексті таких критеріїв, як чіткість і ясність мови, процесуальна здійсненність переслідування. Натомість правовим наслідком втрати чинності статтею 375 КК України є необґрунтоване виведення з-під сфери кримінально-правової охорони значної частини суспільних відносин щодо здійснення судочинства, суттєві прогалини у кримінально-правовій охороні зазначених суспільних відносин. Запропоновано нову редакцію статті 375 КК України, а також доповнення КК України статтею 375-1 про постановлення суддею (суддями)

Конституційного Суду України завідомо неправосудного рішення, висновку, забезпечувального наказу або ухвали;

– з огляду на те, що юрисдикційна діяльність третейських судів не охороняється нормами розділу XVIII Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти правосуддя», оскільки зазначені органи не здійснюють правосуддя, їхня діяльність не здійснюється в межах судочинства, однак, зважаючи на наявність прогалини у правовій охороні, доцільно передбачити у розділі XVII Особливої частини КК України норму про відповідальність третейського судді (суддів) за постановлення ним завідомо незаконного рішення (з грубим порушенням законодавства), якщо такі діяння спричинили істотну шкоду, тяжкі наслідки. У цьому випадку зміст таких наслідків доцільно визначати не лише у виді майнової шкоди;

– для уникнення різнотлумачень, щоб забезпечити відповідність норми, передбаченої ст. 389-1 КК України, такому аспекту принципу верховенства права, як правова визначеність, доцільно у цій нормі передбачити вказівку на те, що у ній ідеться про умови угоди про примирення чи про визнання винуватості в частині, що не стосується призначеного покарання або обов'язків, які покладаються на засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням;

– зроблено висновок про те, що норма, передбачена ст. 389-2 КК України, не відповідає таким критеріям соціальної зумовленості кримінально-правових норм: повнота та ненадмірність заборони; співмірність санкції і економії репресії, співмірність позитивних і негативних наслідків заборони, кримінально-політична адекватність заборони. Запропоновано виключити цю статтю з КК України, водночас передбачити в КК України (ст. ст. 164, 165) злісне ухилення від суспільно корисних робіт як одну з форм ухилення від сплати аліментів;

– запропоновано диференціювати відповідальність за умисне невиконання (ухилення від виконання) обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників (ст. 390-1 КК України) залежно від правової природи застосованих заходів, передбачити більш сувору відповідальність за невиконання (ухилення від виконання) обмежувальних заходів, застосованих до особи у кримінальному провадженні відповідно до ст. 91-1 КК України, ст. 194 КПК України;

– зроблено висновок про те, що у чинній редакції норма, передбачена ст. 400-1 КК України «Представництво в суді без повноважень», не повністю відповідає таким критеріям соціальної зумовленості кримінально-правових норм, як суспільна небезпека діяння, відносна поширеність, співмірність позитивних і негативних наслідків заборони, системно-правова несуперечність заборони, міжнародно-правова необхідність та допустимість заборони, процесуальна здійсненність переслідування, кримінально-політична адекватність заборони. Тому зазначену статтю пропонується викласти в новій редакції, передбачивши в ній відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу, неправдиву видачу себе в суді за учасника провадження.

12. З огляду на родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти правосуддя, варто передбачити у ст. ст. 397–400 КК України вказівку на вчинення цих кримінальних правопорушень у зв'язку з наданням правничої допомоги у

судочинстві, в тому числі у конституційному провадженні чи під час виконання судових рішень. Водночас, зважаючи на наявність прогалини у правовій охороні професійної діяльності такої категорії осіб як адвокати, бо норми, передбачені ст. ст. 398–400 КК України, охороняють лише суспільні відносини з надання правової (правничої) допомоги за умови перебування адвоката у статусі захисника або представника особи, запропоновано передбачити у розділі V Особливої частини КК України статтю 171-1 «Перешкодження законній професійній діяльності адвокатів», де встановити відповідальність за умисне перешкодження здійсненню адвокатом законної професійної діяльності, порушення визначених законом гарантій їхньої діяльності та професійної таємниці за відсутності ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 397–400 КК України. Зроблено висновок про те, що адвокат не належить до осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг.

13. З огляду на принципи верховенства права (зокрема такий його аспект, як правова визначеність), рівності громадян перед законом, зокрема щодо рівної кримінально-правової охорони всіх учасників провадження, базуючись на даних узагальнення судової практики, запропоновано забезпечити однаковий законодавчий підхід у визначенні форм психічного, фізичного насильства, за застосування якого до відповідних спеціальних потерпілих повинна наставати кримінальна відповідальність за ст. ст. 377, 386, 398 КК України. Запропоновано передбачити у ст. 386 КК України відповідальність за різні форми впливу на учасників судочинства, виконавчого провадження залежно від його інтенсивності, в тім числі з застосуванням психічного, фізичного насильства. Це дасть змогу більш адекватно, з урахуванням суспільної небезпеки відповідних посягань, забезпечити диференціацію кримінальної відповідальності шляхом градації у санкціях відповідних норм типового покарання, а також у правозастосовній практиці – індивідуалізацію покарання.

14. Щоб вирішити сумніви при тлумаченні кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за втручання в діяльність, з одного боку, і про погрозу, насильство, умисне знищення чи пошкодження майна, посягання на життя спеціальних потерпілих, з іншого боку, зокрема щодо співвідношення зазначених норм, доцільно передбачити у диспозиціях норм, передбачених ст. ст. 377–379, 398–400 КК України, одночасно вказівку на мету кримінального правопорушення (перешкодити відповідній правомірній діяльності спеціального потерпілого (ст. ст. 377–378, 398–399 КК України), припинити або не допустити таку діяльність (ст. ст. 379, 400 КК України)) і мотив кримінального правопорушення (обумовлений правомірною діяльністю відповідного спеціального потерпілого, безпосередньо пов'язаною зі здійсненням судочинства (ст. ст. 377–400 КК України) чи, відповідно, обумовлений наданням правничої допомоги у судочинстві, у тому числі в конституційному провадженні чи під час виконання судових рішень (ст. ст. 398–400 КК України)). Аналогічний підхід доцільно застосувати до конструювання норм, де потерпілими було б визнано слідчого, дізнавача, прокурора, працівника оперативного підрозділу, державного виконавця, приватного виконавця, уповноважену особу Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

15. З метою забезпечення відповідності такому критерію соціальної зумовленості забороняючих кримінально-правових норм, як повнота складу кримінального правопорушення, принципам кримінального права (зокрема такому аспекту принципу верховенства права, як правова визначеність), потребують удосконалення норми про відповідальність за завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (ст. 371 КК України). Зокрема, потребують більш детальної регламентації у кримінальному законі ознаки об'єктивної сторони, а також суб'єкта складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 371 КК України. Запропоновано передбачити у ст. 371 КК України відповідальність за такі діяння: у частині першій – звернення до суду з клопотанням про застосування затримання з метою приводу завідомо без достатніх для цього підстав, або затримання завідомо без достатніх для цього підстав або з перевищенням визначених законом строків, фальсифікація часу складання протоколу про затримання або часу фактичного затримання, вчинені слідчим, прокурором, працівником оперативного підрозділу, дізнавачем або керівником органу досудового розслідування, якщо такі діяння не містять ознак насильницького зникнення (ст. 146-1 КК України); у частині другій – звернення до суду з клопотанням про застосування запобіжного заходу у виді домашнього арешту або тримання під вартою завідомо без достатніх для цього підстав, вчинене слідчим, прокурором або керівником органу досудового розслідування, якщо такі діяння не містять ознак насильницького зникнення (ст. 146-1 КК України); у частині третій – постановлення суддею, слідчим суддею судового рішення про надання дозволу на затримання з метою приводу, домашнього арешту або тримання під вартою завідомо без достатніх для цього підстав, а також тримання під вартою, вчинене уповноваженою службовою особою установи попереднього ув'язнення, завідомо без достатніх для цього підстав або понад установлені законом і рішенням суду строки, якщо такі діяння не містять ознак насильницького зникнення (ст. 146-1 КК України).

16. Зроблено висновок про те, що наявність ухвали суду про відмову у скасуванні вироку, яким затверджено угоду про примирення або про визнання винуватості, не виключає наявності у діянні засудженого ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 389-1 КК України, і не повинно бути процесуальною перешкодою для наступного здійснення кримінального провадження за ст. 389-1 КК України.

17. Зроблено висновок про те, що нормами, передбаченими ст. 371 КК України, охороняються суспільні відносини, які забезпечують визначений законом порядок кримінально-процесуального затримання. Суспільні відносини щодо здійснення адміністративного затримання не охоплюються родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти правосуддя, посягання на них, за наявності відповідних ознак складу кримінального правопорушення, мають кваліфікуватися за нормами розділу XVII Особливої частини КК України (ст. 365 КК України).

18. Для забезпечення такого аспекту принципу верховенства права, як правова визначеність, у межах розділу Особливої частини КК України слід більш конкретно визначити окремі кваліфікуючі ознаки, за якими диференціюється кримінальна відповідальність за правопорушення проти правосуддя, водночас уніфікувавши їхній зміст в межах окремих груп кримінальних правопорушень у

межах цього розділу. Зроблено висновок, що прояви шкоди у виді тяжких наслідків відрізняються за своїм характером, зважаючи на видові об'єкти різних класифікаційних груп кримінальних правопорушень проти правосуддя, а також ознаки об'єктивної сторони складів відповідних кримінальних правопорушень. Запропоновано більш конкретно (у формі відкритого переліку) визначити окремі форми (прояви) тяжких наслідків у нормах про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна спеціальних потерпілих, а також у нормах про відповідальність за посягання на правосуддя, що вчиняються службовими особами органів, які ведуть процес (здійснюють судочинство) і полягають у порушенні виконання ними службових обов'язків у судочинстві (ст. ст. 371, 374, проектах норм про відповідальність за постановлення завідомо неправосудних судових рішень).

19. У низці норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя (у ст. ст. 376, 376-1, 381, 382, 383, 384, 400-1 КК України), не повною мірою дотримані вироблені в науці кримінального права вимоги щодо установлення меж покарання (мінімальних, максимальних) у санкціях, що передбачають основні і кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, через що не забезпечується належна диференціація кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим сформульовано відповідні пропозиції до КК України.

20. Враховуючи сформульовані у теорії кримінального права вимоги щодо побудови санкцій кримінально-правових норм, що стосуються установлення додаткових покарань, зважаючи на те, що кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 371–374, 376-1 КК України, вчиняються умисно службовими особами – учасниками відносин щодо здійснення судочинства, доцільно у санкціях норм, передбачених ст. ст. 372, 373, санкціях пропонованих редакцій ст. ст. 375, 375-1 КК України, в яких передбачено основні склади кримінальних правопорушень, установити покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове необов'язкове покарання, а в санкціях норм, що передбачають кваліфіковані склади зазначених кримінальних правопорушень, – як додаткове обов'язкове.

21. Порівняння санкції загальної норми про відповідальність за невиконання судового рішення (передбаченої ч. 1 ст. 382 КК України) із санкціями відповідних спеціальних норм розділу XVIII (передбачених ч. 1 ст. 388, ст. ст. 389, 389-1, 390-1, 394, 395 КК України, диспозиції яких містять конкретизуючі ознаки, що підвищують ступінь суспільної небезпеки передбачених ними кримінальних правопорушень), свідчить про те, що санкції зазначених спеціальних норм є менш суворими порівняно із санкцією загальної норми, що не відповідає розробленим у науці кримінального права вимогам до побудови санкцій. У зв'язку з цим сформульовано відповідні пропозиції до КК України.

22. Потребує вдосконалення правозастосовна практика щодо призначення покарання за погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна за аналогічні діяння, вчинені щодо суддів (ч. 1 ст. 377 КК України), з одного боку, та щодо захисників, представників особи (ч. 1 ст. 398 КК України), з іншого, в напрямку забезпечення рівного (однакового) підходу у призначенні виду і міри покарання щодо різних зазначених вище категорій спеціальних потерпілих за

аналогічні за ступенем суспільної небезпеки діяння, оскільки аналіз судової практики засвідчує неоднаковий підхід у призначенні покарання у цих випадках.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 744 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Палюх Л. М. До питання про родовий об'єкт злочинів проти правосуддя. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична: збірник наукових праць*. 2008. Вип. 3. С. 272–279.

3. Палюх Л. М. До питання про систематизацію злочинів проти правосуддя. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 315–319.

4. Палюх Л. М. Норми про кримінальну відповідальність за злочини проти правосуддя у світлі нового КПК України. *Форум права*. 2012. № 3. С. 511–514 URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12plmnku.pdf> (дата звернення: 01.12.2020).

5. Палюх Л. М. До питання про об'єкт злочинів проти правосуддя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Випуск 20. Частина 1. Т. 4. 2012. С. 59–62.

6. Палюх Л. М. Деякі питання кримінально-правової охорони відносин, пов'язаних з діяльністю Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Випуск 21. Частина 1. Т. 3. 2013. С. 75–79.

7. Палюх Л. М. Проблеми кримінально-правової охорони третейського розгляду справ та інших альтернативних способів захисту прав і свобод. *Судова апеляція*. 2013. № 2. С. 45–52.

8. Палюх Л. М. Норми про кримінальну відповідальність за посягання на правосуддя в праві України у період Гетьманщини. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 290–294.

9. Палюх Л. М. Суб'єкт завідомо незаконного затримання: проблеми визначення за Кримінальним процесуальним кодексом України. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. Вип. 74. Одеса: Юридична література, 2014. С. 365–370.

10. Палюх Л. М. Проблеми кримінальної відповідальності за завідомо незаконне затримання. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 137–141.

11. Палюх Л. М. Деякі питання систематизації норм про кримінальну відповідальність за злочини проти правосуддя за правом пострадянських країн. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 302–305.

12. Дудоров О. О., Палюх Л. М. М. Проблеми кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого статтею 375 КК України. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2016. № 1(6). С. 280–328. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/20_Dudorov.pdf (дата звернення: 01.12.2020).

13. Калужна О. М., Палюх Л. М. Соціальна обумовленість норми про кримінальну відповідальність за постановлення завідомо неправосудного судового рішення у світлі звіту Greco від 23 червня 2017 р. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 43. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/kaluzhna_paliukh_43.pdf (дата звернення: 01.12.2020).

14. Палюх Л. М. Зміст поняття «особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг», у кримінально-правових нормах. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 240–244.

15. Калужна О. М., Палюх Л. М. Прогнозування роботи нового Верховного Суду: проблеми ефективної реалізації права на справедливий суд та питання кримінальної відповідальності суддів за постановлення завідомо неправосудних рішень. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 155–173.

16. Палюх Л. М. Класифікація злочинів проти правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №2. С. 176–181.

17. Палюх Л. М. Родовий об'єкт злочинів, що посягають на здійснення судової влади. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2018. № 3. С. 72–79. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1405167> (дата звернення: 01.12.2020).

18. Палюх Л. М. Проблеми визначення суспільно небезпечних наслідків у складах злочинів, що виявляються в умисному знищенні, пошкодженні майна судді, присяжного, захисника, представника особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 206–210.

19. Палюх Л. М. Проблеми кваліфікації умисного невиконання засудженим угоди про примирення або про визнання винуватості. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 217–221.

20. Палюх Л. М. Проблеми регламентації ознак об'єктивної сторони складу злочину «Втручання в діяльність судових органів». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 262–266.

21. Палюх Л. М. Концепція кримінально-правової охорони суспільних відносин щодо здійснення судочинства і виконання судових рішень. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2020. № 4 (14). С. 47–52.

**Статті у наукових періодичних виданнях інших держав
з напряму, з якого підготовлено дисертацію:**

22. Палюх Л. Еще раз к вопросу об объекте преступления. *Закон и жизнь: международный научно-практический правовой журнал*. 2013. № 8/4 (260). С. 156–159.

23. Палюх Л. М. Уголовная ответственность за преступления против правосудия согласно праву постсоветских стран. *Legea si viata: Revistă științifico-practică*. 2015. № 10/3 (286). С. 40–44.

24. Палюх Л. Уголовная ответственность за преступления против правосудия в странах романо-германской правовой семьи. *Legea si viata: Revistă științifico-practică*. 2018. №3/2 (315). С. 114–117.

25. Палюх Л. Невыполнение соглашений в уголовном производстве: проблемы уголовно-правовой квалификации с учетом положений УПК Украины. *Jurnalul Juridic Național: Teorie și Practică*. 2019. № 3 (37). С. 132–135.

26. Палюх Л. Соціальна обумовленість норми про кримінальну відповідальність за представництво в суді без повноважень (ст. 400-1 КК України). *Visegrad Journal of Human Rights*. 2019. № 3 (volume 2). С. 184–189.

Праці апробаційного характеру:

27. Палюх Л. М. Деякі питання кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XV регіональної наук.-практ. конф. (м. Львів, 4–5 лют. 2009 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2009. С. 329–330.

28. Палюх Л. М. До питання про назву розділу XVIII Кримінального кодексу України // Актуальні проблеми вдосконалення та уніфікації термінології Кримінального кодексу України. Харків: Права людини, 2011. С. 65–70.

29. Палюх Л. М. До питання про кримінальну відповідальність за злочини, що посягають на життя, здоров'я, власність і безпеку учасників процесуальних відносин та відносин, що виникають при виконанні судових рішень // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XVIII регіональної наук.-практ. конф. (м. Львів, 26–27 січ. 2012 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2012. С. 352–353.

30. Палюх Л. М. До питання про кримінальну відповідальність за злочини, що посягають на суспільні відносини, що забезпечують досудове розслідування у кримінальній справі // Правопорядок у державному та суспільному розвитку: національний і міжнародний вимір: Збірник матеріалів юридичної наук.-практ. Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція» – www.LegalActivity.com.ua, (м. Київ, 24 лют. 2012 р.). Київ, 2012. С. 235–239.

31. Палюх Л. М. Деякі питання кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя у світлі нового КПК України // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XIX звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 7–8 лют. 2013 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2013. С. 275–277.

32. Палюх Л. М. Деякі питання кримінально-правової охорони відносин, пов'язаних з діяльністю Європейського суду з прав людини // Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10–11 трав. 2013 р.). у 3-х частинах. Ч. III. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2013. С. 79–82.

33. Палюх Л. М. Зміст поняття «правосуддя» та деякі питання його кримінально-правової охорони // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.

(м. Запоріжжя, 26–27 лип. 2013 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2013. С. 71–74.

34. Палюх Л. М. До питання про структуру об'єкта злочинів проти правосуддя // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10–11 жовт. 2013 р.). Харків: Право, 2013. С. 450–454.

35. Палюх Л. М. До питання про класифікацію злочинів проти правосуддя // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ХХ звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 6–7 лют. 2014 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2014. С. 332–336.

36. Палюх Л. М. Некоторые вопросы систематизации норм об уголовной ответственности за преступления против правосудия // Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы: междунар. науч.-практ. конф. (г. Кишинев, 28–29 марта 2014 г.). Кишинев: Iulian, 2014. С. 268–269.

37. Палюх Л. М. Проблеми систематизації норм про кримінальну відповідальність за посягання на учасників судочинства, їх близьких родичів // Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 28–29 бер. 2014 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2014. С. 217–220.

38. Палюх Л. М. Правова охорона правосуддя за правом Київської Русі // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17–18 жовт. 2014 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2014. С. 16–18.

39. Палюх Л. М. Проблеми кримінальної відповідальності за посягання на встановлений порядок досудового розслідування // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ХХІ звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 12–13 лют. 2015 р.): у 2 ч. Ч. 2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2015. С. 153–157.

40. Палюх Л. М. Норми про відповідальність за посягання на судочинство у праві України за Литовськими статутами // Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Херсон, 13–14 лют. 2015 р.) Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 157–160.

41. Палюх Л. М. До питання про систематизацію норм про кримінальну відповідальність за злочини проти правосуддя за законодавством зарубіжних країн // *Právna ved a prax v treťom tisícročí: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* (Košice, 27–28 február 2015). Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárikav Košiciach, 2015. С. 160–162.

42. Палюх Л. М. До питання про розвиток норм про кримінальну відповідальність за злочини проти правосуддя в Україні в сучасний період // Новітні тенденції законотворчості у сфері кримінального права: матеріали Всеукр. Інтернет-конференції (м. Одеса, 20 квіт. 2015 р.). С. 64–70. URL: http://onua.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2399&catid=3&Itemid=139&lang=ru (дата звернення: 09.01.2020).

43. Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя за правом країн романо-германської правової системи // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXII звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 4–5 лют. 2016 р.): у 2 ч. Ч. 2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2016. С. 130–134.

44. Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за переслідування невинуватої особи за законодавством ФРН та України // Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 1–2 квіт. 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2016. С. 123–126.

45. Палюх Л. М. До питання про суб'єкта постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 трав. 2016 р.). Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. С. 43–45.

46. Палюх Л. М. Деякі питання кримінально-правової охорони життя і здоров'я учасників судочинства // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXIV звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 7–8 лют. 2018 р.): у 2 ч. Ч. 2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. С. 159–162.

47. Палюх Л. М. Окремі питання кримінально-правової кваліфікації примушування давати показання. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали XXV звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 7–8 лют. 2019 р.): у 2 ч. Ч. 2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. С. 137–141.

48. Палюх Л. М. Кримінально-правові наслідки невиконання обмежувальних заходів // Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнар. круглого столу (м. Київ, 27 вер. 2019 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 124–126.

49. Палюх Л. М. Проблеми кримінально-правової охорони встановленого законом порядку виконання судових рішень // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXVI звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 6–7 лют. 2020 р.): у 2 ч. Ч. 2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. С. 141–145.

50. Палюх Л. М. Проблеми кримінальної відповідальності за підкуп учасників судочинства // *Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новації*: матеріали міжнар. наук.-практ. круглого столу (м. Харків, 15 трав. 2020 р.). Харків: Право, 2020. С. 283–286.

АНОТАЦІЇ

Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (доктора наук) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-

виконавче право» (081 – Право). – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2021; Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2021.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретичних та практичних проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя. Встановлено методологічні засади дослідження проблем кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя, виділено концептуальні проблеми відповідальності за кримінальні правопорушення проти правосуддя, що потребують вирішення. Досліджено становлення законодавства про кримінальну відповідальність за правопорушення проти правосуддя, проаналізовано кримінальне законодавство зарубіжних держав щодо встановлення відповідальності за кримінальні правопорушення проти правосуддя, зокрема питання про систематизацію відповідних кримінально-правових норм. Запропоновано вирішення концептуальних проблем регламентації в КК України відповідальності за кримінальні правопорушення проти правосуддя, у тому числі тих, що стосуються визначення родового об'єкта, системи кримінальних правопорушень проти правосуддя. Запропоновано системний підхід до регламентації матеріальної підстави кримінальної відповідальності за правопорушення проти правосуддя, у тому числі кваліфікуючих ознак складів кримінальних правопорушень цього виду, встановлення і призначення покарання за зазначені правопорушення.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, правосуддя, судочинство, склад кримінального правопорушення, класифікація кримінальних правопорушень, соціальна зумовленість, диференціація кримінальної відповідальності, покарання.

Палюх Л. М. Уголовная ответственность за уголовные правонарушения против правосудия. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук (доктора наук) по специальности 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» (081 – Право). – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2021; Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2021.

В диссертации проведено комплексное исследование теоретических и практических проблем уголовной ответственности за правонарушения против правосудия. Установлены методологические основы исследования проблем уголовной ответственности за правонарушения против правосудия, выделено концептуальные проблемы ответственности за уголовные правонарушения против правосудия, требующие решения. Исследовано становление законодательства об уголовной ответственности за правонарушения против правосудия, проанализировано уголовное законодательство зарубежных государств относительно установления ответственности за уголовные правонарушения против правосудия, в частности, вопрос о систематизации соответствующих уголовно-правовых норм. Предложено решение концептуальных проблем регламентации в УК Украины ответственности за уголовные правонарушения против правосудия, в том числе касающихся определения родового объекта, системы уголовных

правонарушений против правосудия. Предложен системный подход к регламентации материального основания уголовной ответственности за правонарушения против правосудия, в том числе квалифицирующих признаков составов уголовных правонарушений этого вида, установления и назначения наказания за указанные правонарушения.

Ключевые слова: уголовная ответственность, уголовное правонарушение, правосудие, судопроизводство, состав уголовного правонарушения, классификация уголовных правонарушений, социальная обусловленность, дифференциация уголовной ответственности, наказание.

Paliukh L. M. Criminal Liability for Criminal Offenses against Justice. – *The qualification scientific work published as manuscript.*

The Thesis for Scientific Degree of Doctor of Law (Dr. hab.), Specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2021; Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2021.

In the dissertation, the author has carried out the complex study of theoretical and practical issues of criminal liability for offenses against justice; she has offered the resolving of conceptual problems of defining responsibility for criminal offenses against justice in the Criminal Code of Ukraine and formulated proposals concerning the improvement of norms in the current Criminal Code of Ukraine.

The designed methodological basis for investigating criminal responsibility for criminal offenses against justice helped identify the conceptual problems of responsibility for criminal offenses against justice which need solving, in particular, those which are unexplored, debatable or require further research. The study also covers the historical development of legislation on responsibility for encroachments on proceedings as well as the execution of court decisions. It analyses the criminal legislation of foreign states in the domain of establishing liability for criminal offenses that infringe on the established order of proceedings and the execution of court decisions.

The author concludes that the criminal law rules establishing liability for criminal offenses against justice should be developed in the direction of harmonization with international legal acts and the practice of the European Court of Human Rights.

The problems of the social conditionality of criminal law norms on responsibility for criminal offenses against justice have been scrutinized. The consideration of the compliance of criminal law on liability for criminal offenses against justice with criteria of the social conditionality of criminal law made it possible to shape a number of relevant proposals to the Criminal Code of Ukraine.

The homogeneity and close connection between the relations concerning the proceedings and the relations concerning the execution of court decisions are substantiated. This determines the need for the criminal law protection of these public relations by the rules of one section of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. The author concludes that the generic object of criminal offenses against justice (provided for in Section XVIII of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine) should be formulated as follows: public relations which ensure the established procedure for the proceedings and the execution of court decisions. The groups of public relations included

in the specified generic object are deduced on the basis of the sequence of stages of the proceedings and the execution of court decisions.

The proposals for systematizing criminal law norms of providing liability for criminal offenses against justice in the Special Part of the Criminal Code of Ukraine have been shaped. The classifications of criminal offenses against justice are suggested from the point of view of studying criminal liability and systematizing the rules on liability for criminal offenses against justice.

Following the division of criminal offenses against justice into classifying groups on the basis of such a criterion as the mechanism of causing harm to the object of criminal offense, the author analyses the problematic issues of regulating the signs of the bodies of criminal offenses against justice. A systematic approach to solving problems of regulating the material basis of criminal liability, interpreting and applying relevant criminal law rules as well as ways to solve problematic issues of the qualification of criminal offenses against justice have been elaborated.

Common approaches to the differentiation of criminal liability for criminal offenses against justice have been defined and ways to solve related problems have been proposed. Proposals have also been made to improve a number of sanctions of criminal law rules.

Key words: criminal liability, criminal offense, justice, proceedings, body of criminal offense, classification of criminal offenses, social conditionality, differentiation of criminal liability, punishment.

Підписано до друку 7.04.2021 р. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60х84/16. Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27.